

Dr. Dušan Plut

(s sodelovanjem mag. Margite Adamič in Andreja Klemenca ter povzetki predlogov delavnice-besedila predlogov sprememb so označeni z drugimi barvami; tekst bo skrajšan v zaključni verziji)

VARSTVO OKOLJA IN STRATEGIJA RAZVOJA SLOVENIJE DO LETA 2013 –delovni osnutek 6

I. SPLOŠNI DEL

1.1. Pričakovani razvoj varstva okolja v svetu in vplivi na Slovenijo

1.1.1 Planetarne težnje onesnaževanja in varstva okolja

Svetovno prebivalstvo in gospodarstvo je prvič v zgodovini človeštva začelo ogrozati delovanje planetarnega ekosistema. Naraščanje števila svetovnega prebivalstva (letno povečanje za okoli 75-80 milijonov, zlasti v državah v razvoju) in prekomerna poraba naravnih virov (fosilnih goriv in mineralov) na prebivalca v gospodarsko razvitih državah (okoli 50 ton letno na prebivalca-brez upoštevanja vode) sta ključna svetovna procesa, ki povečujeta pritiske na planetarno okolje. **Prebivalstvo sveta povečuje globalne pritiske na vse bolj omejene, izčrpane vire okolja, zdravje planeta se slabša, podnebje spreminja, biotska raznovrstnost planeta se zmanjšuje, materialno blagostanje človeštva pa se na splošno povečuje.** Podnebne spremembe so eden izmed temeljnih izzivov človeštva v naslednjih desetletjih, saj bo potrebna prilagoditev dejavnosti in hkrati bistveno zmanjšanje količine toplogrednih plinov.

Po svetu prebivalci z zelo različnim dohodkom, dostopom do globalnih virov in potrošnih dobrin ter materialnim standardom zelo različno obremenjujemo okolje. Največja poraba naravnih virov in pritiski na okolje planeta so v gospodarsko razvitih državah. Tudi v številnih nerazvitih državah z nizkim dohodkom in standardom ter

majhno porabo virov in surovin nekatere dejavnosti kot so prekomerna paša, krčenje in požiganje gozdov vodijo do lokalne degradacije okolja, ki ima globalne posledice. S stališča okoljske etike pa ni vseeno ali so npr. emisije toplogrednih plinov posledica potrošnje luksuznih dobrin in turističnih potovanj ali pa neposredna posledica boja za golo preživetje.

Med okoljsko ozaveščenimi prebivalci/kami ter med aktivisti za globalno (okoljsko) pravičnost se vse bolj uveljavlja načelo, da bi morali imeti ljudje po vsem svetu v načelu enako pravico do porabe virov in do onesnaževanja okolja. Prav tako pa naj bi vsak od nas imel tudi (moralno) dolžnost, da to svojo pravico uskladi z omejenostjo tako svetovnih naravnih virov kot tudi s sposobnostjo globalnih ekosistemov za absorpcijo onesnaževanja. Tudi z omejitvami npr. količine »dovoljenih« emisij toplogrednih plinov na globalni ravni ob hkratni distribuciji emisijskih pravic in vpeljavi sistema trgovanja z emisijskimi dovoljenji bi lahko pomembni zmanjšali onesnaževanje okolja.

V zadnjih dveh desetletjih pa je v razvitem svetu, zlasti pri delu srednjega in zgornjega družbenega sloja ter posameznih oblikah proizvodnje in potrošnje, prišlo do temeljite, pozitivne spremembe okoljske zavesti, okoljske etike v ravnanju z okoljem, do **zavestnega ter odgovornega trajnostno sonaravnega ravnanja**. Postopoma nastaja mreža novih, energetske-surovinsko manj intenzivnih tehnologij z okoljskim oblikovanjem, okoljsko odgovornih potrošniških izbir ter samo-omejitvenih življenjskih stilov, ki poskušajo na ravni individualne odgovornosti in izbir upoštevati omejenost naravnih virov in samočistilnih sposobnosti nosilnih ekosistemov, naravne vrednote, tradicionalno kulturno pokrajino. S sodobno in gosto mrežo informacijsko-komunikacijskih tehnologij, približevanjem območij dela in bivanja ter z delom na daljavo (opravljanje enakega dela, a izven prostorov podjetja) je mogoče odpraviti velik del okoljsko obremenjujočih dnevnih potovanj. Energetske varčna gradnja stavb omogoča nekajkratno zmanjšanje porabe energije za ogrevanje in ohlajevanje, tehnologije recikliranja so vse bolj učinkovite. Narašča povpraševanje po ekološko pridelani in predelani hrani, njena proizvodnja pa ima v EU vedno bolj trdno in široko podporo usmerjevalnih ukrepov politik. Proizvodnja električne energije s pomočjo nekaterih obnovljivih virov energije postaja ob postopnem upoštevanju stroškov okolja pri proizvodnji energije iz fosilnih goriv in jedrske energije tržno konkurenčna. Tako je

ob podpori državnih politik z režimom zagotovljenega odkupa in stimulativne odkupne cene doživela v primernih območjih razmah proizvodnja električne energije s pomočjo vetrnih elektrarn v Nemčiji, na Irskem in Danskem in v Španiji. Na področju ogrevanja so tehnologije neposredne rabe energije sonca, rabe nekaterih vrst biomase ter v nekaterih pogojih tudi geotermalne energije že konkurenčne ali zelo blizu pragu konkurenčnosti. Kratkoročno pa najboljše okoljske rezultate dajejo novi koncepti lokalne oskrbe z energijo na osnovi ustreznega načrtovanja rabe prostora, stanovanjske in druge gradnje, dobre toplotne izolacije zgradb, ob uvedbi sodobnih sistemov prezračevanja ter so-proizvodnje električne energije in toplote, trenutno predvsem z uporabo zemeljskega plina.

Ob ustreznih pravnih okvirjih, upoštevanju vseh zunanjih stroškov proizvodnje in potrošnje, tehnološkemu razvoju, večji okoljski zavesti potrošnikov ter delovanju nevladnih okoljskih organizacij se odpirajo možnosti višje kvalitete življenja, ki bi ob upočasnjeni rasti prebivalstva, širjenju nizko surovinskih in energetskih tehnologij, produktov ter okoljsko odgovornih življenjskih stilov lahko na planetarni in državnih ravneh izpolnila kriterije trajnostnega razvoja. Ključno je vključevanje okoljske vzgoje, trajnostno sonaravnih načel in vsebin v vse ravni izobraževanja ter oblike stalnega življenjskega usposabljanja. Prav tako je za usmerjanje ravnanja potrošnikov poleg ustrezne cenovne politike pomembna promocija okolju primerne načina življenja.

1.1.2 Okoljska globalizacija in Slovenija

Udejanjanje trajnostno, sonaravno zasnovane vizije napredka človeštva, torej načrtovanju gospodarskega in socialnega napredka v okviru nosilnih zmogljivosti planetarnega ekosistema, je eden od najbolj verjetnih in možnih odgovorov na civilizacijske, državne in regionalne izzive prihodnosti. Slovenija je kot delček svetovnega ekosistema pod trajnim vplivom posledic posegov človeštva v naravno okolje. **Okoljska globalizacija je tudi za Slovenijo v ospredje postavila načelo planetarne in medgeneracijske okoljske odgovornosti, torej trajno globalno sprejemljivost obsega porabe naravnih virov in obremenjevanja na prebivalca.** Slovenijo označuje stabilizacija prebivalstva in prebivalstvenih pritiskov na okolje, a prekomerna poraba naravnih virov in ustvarjanje različnih oblik obremenjevanja okolja ter prostora. Glede na velikost ozemlja in število

prebivalcev prispeva relativno velik, planetarno nadpovprečen delež. Zaradi velike odvisnosti od uvožene surovinske in energetske podlage, globalnega onesnaževanja in podnebnih sprememb mora postati aktivnejši soudeleženec svetovnih okoljskih, razvojnih in drugih procesov.

Zaradi velike odvisnosti od uvožene surovinske in energetske podlage, globalnega onesnaževanja in podnebnih sprememb mora Slovenija postati aktivnejši soudeleženec svetovnih okoljskih, razvojnih in drugih procesov. Slovenski potrošnik s povpraševanjem po globalnih produktih in storitvah gospodarsko in (posredno) okoljsko deluje na globalni ravni. Zelo pomembno je, da bomo tudi državljanke in državljani Slovenije v svoje potrošniško izbiro poleg razmerja med ceno, tehnično kvaliteto in neškodljivostjo določenega blaga za nas v večji meri vgradili tudi kriterije globalne odgovornosti. To pomeni, da pri potrošniški izbiri upoštevamo ali proizvodnja, transport in raba določenega proizvoda ne povzročata prevelikih emisij toplogrednih plinov, ali je izdelek narejen v državi oz. v podjetju, ki spoštuje pravice delavcev/k do sindikalnega združevanja ter se bori proti izrabi otroškega dela itd. Izkušnje iz okoljsko zavednih zahodnih družb kažejo, da se prav zaradi teh in podobnih samoizpraševanj potrošnikov ne spreminjajo le strategije multinacionalk, temveč potrošniki raje povprašujejo po lokalnih in regionalnih proizvodih. To povpraševanje ne izhaja prednostno iz tradicije in patriotizma kot predvsem zaradi tega, ker je na lokalni oz. regionalni ravni (primer ekokmetijstva), lažje vzpostaviti transparentne sisteme (samo)nadzora in zaupanja ob ustreznem državnem nadzoru in participacije potrošniških organizacij. Če je npr. okoljsko zaveden potrošnik seznanjen z vzroki in posledicami antropogenih podnebnih sprememb je zelo verjetno, da bo npr. pripravljen kupiti dražji kotel na lesne ostanke namesto kotla na nafto ali zemeljski plin, če ga lahko z demonstracijskimi primerki tehnologije (npr. v javnih stavbah kot so šole, vrtci itd.) in s preverljivimi javnimi informacijami prepričamo, da tudi alternativno gorivo zagotavlja primerljivo raven udobja in zanesljivosti. »Ekologizacija potrošnje« onstran tradicionalizma in državnega protekcionalizma tako prinaša priložnosti za lokalizacijo in regionalizacijo proizvodnje in potrošnje ter s tem seveda prispeva k ohranjanju oz. odpiranju novih delovnih mest ter storitev, npr. storitev oskrbe s toploto na osnovi »zelene energije«. Vendar pa mora imeti identiteta »zelenega

potrošnika/ce« sistemsko oporo tako v splošni kulturi kot v politični kulturi in političnem delovanju.

Tudi zaradi premišljenega investiranja in ustvarjanja novih delovnih mest bi bilo umestno tudi v Sloveniji vprašanjem »trajnostne potrošnje« in »zelenega potrošništva« dati večjo težo in pomen pri prizadevanjih ne le za zaščito in podporo šibkejšim udeležencem/kam trga, temveč tudi pri trajnostnem razvoju nasploh.

V procesu oblikovanja potrebnih ustanov za udejanjanje trajnostnega razvoja bo potrebno v Sloveniji opraviti temeljito analizo delovanja svetovalnih organov in podpreti prizadevanja za večjo integracijo skrbi za (globalno) okolje in okoljsko pravičnost ter zaščito šibkejših udeležencev (ne le na trgu dela, temveč tudi na trgu storitev). Sedanji ustroj daje preveliko težo zgolj tradicionalnim organizacijam s področja dela, kapitala in stanovskih organizacij. Odpreti in podpreti je potrebno širša vprašanja potrošnikov, okolja in globalne odgovornosti proizvajalcev in potrošnikov. Le tako bo Slovenija zgradila zmogljivosti, da bo postala okoljsko-razvojno napredna članica EU. Zato predlagamo temu primerno preoblikovanje slovenskega sveta za trajnostni razvoj.

Trajnostno sonaravna vizija nove Strategije gospodarskega razvoja (2001-2006) izhaja iz spremenjenega razumevanja razvoja in v ospredje postavlja enakovredno obravnavo gospodarske, socialne in okoljske razsežnosti blaginje kot osnovnega cilja. Temeljna ugotovitev Poročila o razvoju (2003) je, da se načelo trajnostnega razvoja v Sloveniji postopno uresničuje, vendar ob ohranjanju slabosti in neravnovesij pri vseh treh njegovih sestavinah, velike energetske intenzivnosti in odsotnosti integracije okoljskih, socialnih in gospodarskih vidikov razvoja.

Članstvo v okoljsko osveščeni EU prinaša Sloveniji potrebo in obvezo sistematičnega in doslednejšega vgrajevanja okoljskih načel, usmeritev in ukrepov v državne politike in obnašanje podjetij, ustanov, v organizacijo materialnega življenja družine, posameznika. Ohranjanje sedanjega vzorca varstva okolja in okoljske politike v naslednjih letih bo glede na trende po vsej verjetnosti še naprej sistematično poslabšalo prednosti in razvojne priložnosti Slovenije kot primerjalno uspešnejše evropske države prehoda.

1.2 Stanje okolja v Sloveniji glede na EU in pričakovane trende

1.2.1 Stanje okolja in glavni viri obremenjevanja okolja v Sloveniji v obdobju 1990-2002

Pri določanju prihodnje vloge in pomena okoljskih sestavin šibkega ali močnega trajnostno-sonaravnega razvoja, vrednotenja okoljskih in drugih (ekonomskih in socialnih) sestavin razvitosti je potrebno prednostno izhajati iz dejstva, da se Slovenija uvršča v okviru razširjene EU med:

- a) gospodarsko srednje razvite države, s povečevanjem medregionalnih razlik tudi po osamosvojitvi ter manjšimi območji intenzivne in večplastne pokrajinske degradiranosti, ki hkrati predstavljajo tradicionalna industrijsko-rudarska, razvojno šibka območja;
- b) države velike pokrajinske in biotske raznovrstnosti, zmerne splošne onesnaženosti okolja, prekomerne onesnaženosti vodnih virov, neurejeno problematiko ravnanja z odpadki, nesmotrno rabo prostora, različnimi trendi prebivalstvenih in gospodarskih pritiskov na okolje ter veliko energetsko in materialno intenzivnostjo;

Pregled razpoložljivih in časovno primerljivih podatkov okoljskih pritiskov za obdobje 1990-2002 kaže, da se **po upadu v prvi polovici 90. let 20. stoletja na splošno okoljski pritiski na ozemlju Slovenije ponovno povečujejo**. Pritiski na okolje so se povečali zlasti v cestnem prometu (osebna vozila), gospodinjstvih (odpadki, energija), osrednjih ravninskih urbaniziranih in suburbaniziranih območjih z večjimi regionalnimi središči (spontana, pretežno razpršena poselitev in razmeščanje dejavnosti, gradnja avtocest, razvrednotenje kulturne pokrajine) in v nekaterih občutljivih, a turistično atraktivnih gorskih (kraških) območjih ter v ozkem obalnem pasu (ti. litoralizacija pritiskov na okolje).

Pritiski na okolje so se v začetnem obdobju gospodarskega prehoda po osamosvojitvi zmanjšali v rudarstvu, industriji, energetiki in gozdarstvu (zmanjšanje letnega poseka). V obdobju po letu 1993 pa so se na splošno pritiski na okolje ponovno začeli povečevati. Povprečna letna rast porabe primarne energije v obdobju 1992-2001 je znašala 1,9 % na leto, poraba električne energije na prebivalca pa se je v obdobju 1995-2000 letno

povečala za 2,3 %, v letu 2003 pa se je povečala za 4,7 % in preseгла letno stopnjo rasti BDP.

Pozitivni premiki so zabeleženi pri izboljšanju kakovosti sestavin okolja v območjih preseženih mejnih emisijskih vrednosti. Intenzivna gradnja avtocestnega omrežja poteka skoraj v celoti po dolinah, kotlinah, nasutih ravninah in kraških podoljih, povečuje se cestni promet osebnih vozil in tovornjakov. Prednostna državna podpora izgradnji avtocest in cestnemu prometu in cenovna ter časovna nekonkurenčnost javnega prometa so temeljni razlogi zmanjševanja potniških km v javnem potniškem prometu in naraščanja osebnega potniškega prometa in kazalec netrajnostnega načina mobilnosti. Hitro narašča tudi tovorni cestni promet, kar dolgoročno še dodatno ogroža kakovost naravnega okolja v Sloveniji in njen turistično-rekreacijski potencial.

V robnih gorskih pokrajinah se povečujejo gozdne površine (nad 55 % državnega ozemlja je gozdnatega), v zgoščenih ravninskih območjih pa se povečuje delež pozidanih površin. Zmanjševanje obdelovalnih površin pretežno v vzpetem svetu spremlja povečana raba mineralnih gnojil in intenzifikacija kmetijske pridelave v ravninskem svetu. V letu 2001 je bila poraba NPK mineralnih gnojil na ha kmetijskih zemljišč v uporabi (142 kg) za 15 % nad povprečjem EU-15, vsebnost pesticidov v nekaterih območjih s talno vodo pa je pogosto presežala dopustne vrednosti. Prisoten je trend naraščanja uvoza koruze in soje iz držav, kjer pridelujejo gensko spremenjene organizme. Zato obstoja velika verjetnost, da so prisotni tudi gensko spremenjeni organizmi.

Okoljske nevladne organizacije so delovanje države glede udejanjanja Nacionalnega okoljskega programa v obdobju 2000-2002 ocenile kot delno zadovoljivo le v posameznih vsebinskih poljih. Po njihovi oceni namreč prihaja do večjih zamud glede uresničevanja večine glavnih ciljev okoljskega programa, zaskrbljujoči pa so tudi številni ugotovljeni negativni trendi oziroma povečevanje pritiskov na sestavine okolja. Primerjalne prednosti Slovenije na področju okolja so se ob koncu prehodnega obdobja zmanjšale, delno tudi na račun večjega zmanjševanja gospodarskega zaostanka za EU. Kljub zmanjšanju zlasti pritiskov rudarstva, delno industrije in energetike (npr. uspešna okoljska sanacija TE Šoštanj) v 90. letih so verjetno posredne in neposredne povprečne

letne škode zaradi onesnaževanja okolja (zlasti zraka, voda in vegetacije) v drugi polovici 90. let bile okoli 4 % (5 %) BDP.

1.2.2 Primerjava stanja in trendov okolja med Sloveniji in drugimi evropskimi državami
Slovenija se uvršča med evropske države s pičlimi neobnovljivimi naravnimi viri, a veliko porabo naravnih virov na prebivalca. Hkrati pa je za slovenski izvoz dobrin značilen relativno velik delež surovinsko-energetsko in emisijsko intenzivnih industrijskih panog praviloma nizkih dodanih vrednosti. V obdobju 2001-september 2003 je industrijska proizvodnja ti. umazanih industrij rasla 3-krat hitreje kot proizvodnja celotne predelovalne industrije in 5-krat hitreje kot neumazane industrije, dodana vrednost umazanih industrij pa stagnira. Po podatkih Poročila o razvoju (2003) je ti. umazana industrija odgovorna za več kot 86 % skupno ocenjenih emisij predelovalnih dejavnosti, a prispeva le okoli 20 % k njihovi dodani vrednosti. Investicije so v zadnjih letih še povečale energetsko intenzivno gospodarske dejavnosti.

Po večini kazalcev na prebivalca za obdobje 1999-2001 oziroma enoto površine se je **Slovenija v primerjavi z državami EU-15 uvrščala med države z zmernimi pritiski na okolje**. Primerjava ključnih kazalci uveljavljanja trajnostnosti za države EU-15 in Slovenijo za 90. leta 20. stoletja podčrtuje zlasti zelo veliko porabo materialov in energije na enoto ustvarjenega dohodka v Sloveniji. V obdobju 1990-2001 so se po oceni Eurostata emisije toplogrednih plinov Sloveniji povečale (v EU-15 pa zmanjšale za 2 %), kar je v nasprotju s cilji Kjotskega sporazuma. Glede na delež gozdnih površin, biotsko in pokrajinsko raznovrstnost in evropski pomen ekosistemskih funkcij na ozemlju Slovenije je delež vseh zavarovanih površin (leta 2003-okoli 10 % ozemlja) premajhen.

Po sinteznem indeksu okoljske trajnosti Svetovnega gospodarskega foruma (WEF) se je Slovenija v 90. letih uvrščala okoli 25. mesta, v zadnjem obdobju pa je svoj položaj nekoliko poslabšala. Države prehoda so v 90. letih zaostanek v gospodarskem razvoju znižale (nekoliko manj kot Slovenija), v socialnem so relativno stagnirale, v okoljskem pa razmere izboljšale približno 2-krat bolj kot je to uspelo Sloveniji.

Slovenija se po sinteznem kazalcu okoljskih dosežkov uvršča med evropske države, katere označuje: (i) zaradi velike ekosistemske in geografske pestrosti na splošno velika samočistilna zmogljivost, (ii) zaradi majhnosti oz. izoliranosti posameznih pokrajinskih

ekosistemov oz. habitatov močna ogroženost nekaterih rastlinskih in/ali živalski združb oz. vrst, zlasti v primeru hitrih sprememb podnebja oz. temperatur in padavinskih vzorcev (iii) zaradi manjšega obsega nepovratnih okoljskih posledic zadovoljivo stanje večine pokrajinskih ekosistemov, (iv) dokaj skromno izkoriščene zmogljivosti za zmanjševanje pritiskov na okolje, (v) podpovprečna uspešnost (okoljske) zakonodaje in upravljanja in (vi) dejanska odsotnost poznavanja koncepta močne sonaravnosti v javnosti oz. prednosti, slabosti, priložnosti in tveganj, ki ga le-ta prinaša s seboj in posledično zelo šibka hotenja udejanjanja zrelejše sonaravnosti. To se navsezadnje kaže v pičlem sprejemanju, izpolnjevanju in usklajenosti mednarodnih obveznosti. Po metodologiji ekoloških odtisov (sledi) glede na zmogljivost (obnavljanje naravnih virov in sprejemanje emisij) biološko produktivnih zemljišč planeta Slovenija za več kot faktor 2 presega planetarno sprejemljivo porabo naravnih virov in emisij toplogrednih plinov, po metodologiji okoljskega prostora pa za faktor 3-4. Po porabi naravnih virov in proizvodnji emisij na prebivalca v Sloveniji (podobno kot druge gospodarsko razvite evropske države) nekajkrat presegamo za vse prebivalce sveta planetarno, trajno sprejemljivo raven.

Indeks pristnega varčevanja kot sintezno merilo šibke sonaravnosti (možnost zamenjave zmanjševanja okoljskega kapitala s povečevanjem ustvarjenega) kaže, da je povečanje ekonomskega kapitala v Sloveniji bilo večje od nepovratnega izčrpavanja virov okolja. Vendar je potrebno poudariti, da indeks pristnega varčevanja npr. ne vključuje praviloma nepovratne spremembe ti. prostorskega kapitala, zmanjševanje ekosistemsko produktivnega odprtega prostora zaradi pozidave zemljišč, ki je v Sloveniji glede na stabilizacijo prebivalstva izredno intenzivna in neracionalna. Slovenijo torej označuje **razsipna raba prostora** (in s tem povezana potrebna obsežna in obremenjujoča infrastruktura in raba energije), saj porabi za vsakega novega prebivalca 3-5-krat več prostora kot intenzivno poseljeni Danska ali Nizozemska.

Pozitivno lahko ocenjujemo ugotovitev, da gospodarski in poselitveni pritiski na okolje praviloma ne povzročajo nepovratnih sprememb v sestavinah okolja in evropsko primerjalno skromnejše, a opazno zmanjševanje okoljskega kapitala Slovenije in držav, iz katerih uvažamo surovine in energijo. Obstojajo pa številne slabosti in povečevanje nekaterih neravnovesij tudi pri okoljski sestavini blaginje. Okoljske vsebine in cilji niso

zadovoljivo vključene v sektorske politike, zato se prepočasi udejanjajo. Ključna, razvojno in varstveno zaskrbljujoča, je torej skromna integriranost okoljskih sestavin blaginje (varstvo naravnih virov, kakovost okolja in ohranjenost narave) v ključne sektorske politike, zlasti industrijsko, prometno in kmetijsko. To kažejo predvsem nekateri agregirani okoljsko-ekonomski kazalci materialno-emisijske (ne)uspešnosti gospodarskega razvoja. Opozarjajo, da v gospodarsko, zlasti industrijsko politiko in povečevanje konkurenčnosti še niso organsko, dolgoročno naravnano (z vidika medgeneracijske odgovornosti) in celovito vgrajeni učinkoviti instrumenti povečevanja materialno-emisijske učinkovitosti gospodarstva kot instrumenta zrelejše faze šibke sonaravnosti. Kazalci kažejo, da obstoječi državni mehanizmi povečevanja konkurenčnosti podjetniškega sektorja postavljajo v ozadje oziroma ne vključujejo v zadostni meri okoljsko spodbudnih ekonomskih ukrepov. Eden od ključnih zaviralnih dejavnikov v gospodarstvu za potrebno zmanjševanje energetske in emisijske intenzivnosti je velik delež energetske intenzivnih podjetij v državni lasti.

Gospodarski razvoj in splošen dvig materialnega blagostanja v obdobju 1995-2002 je glede na oceno pritiskov na okolje in povzročenih okoljskih škod delno potekal tudi na račun kakovosti okolja, izčrpanja naravnih virov Slovenije, uvoza surovin ter energije. Vendar je Slovenija glede izhodiščnega položaja za uveljavitev trajnostno sonaravnega razvoja v primerjavi z drugimi tranzicijskimi državami Evrope v bistveno bolj ugodnem izhodiščnem položaju, zlasti na gospodarskem polju in manj izrazito na okoljskem in socialnem. Kljub določenim zamudam je v obdobju 1995-2002 Slovenija na splošno uspela prilagoditi okoljsko zakonodajo sodobnim smernicam in trendom EU.

PRILOGA

Ključni okoljski kazalci uveljavljanja trajnostnosti za države EU-15 in Slovenijo

	Neposredna materialna produktivnost (evro/ton) (1999)	Poraba primarne energije na enoto BDP (toe/mio evrov'00)	Delež obnovljive energije v skupni porabi primarne energije v %	Kmetijske površine, namenjene ekološkemu obdelovanju in v procesu spreminjanja; delež kmet.	Delež sprememb tovornega in potniškega prometa po železnici v 1990–1999 v %	Delež sprememb izpustov ogljikovega dioksida v 1990–2000	Delež sprememb izpusta žveplovega dioksida in dušikovih oksidov 1990–1999	Zavarovana območja (1997) (delež površine)
--	---	--	---	---	---	--	---	--

		(2000)	(2000)	površin v uporabi (1999- 2002)				
Avstrija	1103	138,8	23,2	8,5- 11,6	33/-7	6	-54/-9	29,2
Belgija	692	229,7	1,3	1,3-1,5	-12/13	8	-49/-10	2,8
Danska	956	113,3	10,9	5,5-6,7	23/5	0	-70/-20	32,0
Finska	535	248,7	24,5	6,0-7,0	17/3	0	-66/-18	5,5
Francija	1203	181,3	6,7	1,1-1,7	5/4	2	-45/-20	13,5
Nemčija	1129	166,0	2,8	2,7-4,1	4/30	-15	-84/-40	26,9
Grčija	582	228,5	5,0	0,2-0,9	-52/-22	25	7/17	3,6
Irska	729	135,6	1,8	0,7-0,7	-21/19	39	-14/1	0,9
Italija	1078	150,8	7,0	5,9-8,0	12/-10	5	-44/-23	7,3
Luksemburg	--	177,3	1,6	-- 2,0	-12/44	--	-71/-27	--
Nizozemska	892	187,9	2,2	1,1-2,2	--/35	9	-50/-26	5,7
Portugalska	582	209,7	13,0	1,2-2,2	51/-23	43	4/--	6,6
Španija	709	201,2	5,7	1,2- 2,3	13/17	35	-25/8	8,4
Švedska	936	194,5	32,2	9,5-6,1	-22/19	0	-51/-24	8,1
Velika Britanija	1085	147,4	1,1	2,3-4,2	13/17	-8	-68/-42	20,4
<i>Slovenija</i>	<i>500</i>	<i>321,6</i>	<i>12,0</i> <i>(10,8 %*)</i>	<i>0,6-3,4</i>	<i>-39/-56</i>	<i>(4)**</i>	<i>-47/-11</i>	<i>5,9</i> <i>(8,0***)</i>
<i>Slovenija- rang sonaravnosti</i>	<i>15 od 15</i>	<i>15 od 15</i>	<i>5 od 16</i>	<i>8 od 16 (leta 2002)</i>	<i>14 od 15/ 16 od 16</i>	<i>7 od 15</i>	<i>10 od 16/ 10 od 15</i>	<i>10 (8) od 15</i>

Viri: Eurostat, 2002; EEA, 2003; European Commission, 2003; World Resources Institute, 2002; Poročilo o stanju okolja 2001–2002;

Organic-europe.net, 2004; Predlog Resolucije Nacionalnega energetskega programa, 2003

* Podatki Predloga Resolucije Nacionalnega energetskega programa, 2003

**ocena EEA, 2003

*** upoštevane tudi zavarovane površine na podlagi občinskih odlokov

II. PROGRAMSKI DEL

2. Opredelitev okoljske politike in ciljev ter usmeritev za reševanje ključnih okoljskih problemov Slovenije (2005- 2013)

2.1 Načela in usmeritve trajnostne okoljske politike Slovenije v obdobju 2005-2013

Slovenijo kot zmerno onesnaženo evropsko državo označuje večja ohranjenost okoljskega kapitala, velika pokrajinska in biotska raznovrstnost, praviloma ozemeljsko ožja (lokalno in delno mikroregionalno) območja prekomernih pritiskov na okolje in onesnaženih sestavin okolja ter planetarno dolgoročno nesprejemljiva količina porabe naravnih virov in obremenjevanje okolja na prebivalca. Tudi z vidika planetarne odgovornosti in vrednot okoljske etike (zlasti medgeneracijske odgovornosti) bo morala torej Slovenija gospodarsko zmogljivost in način organizacije bivanja, dela in preživljanja prostega časa trajno prilagoditi zmogljivostim lastnih pokrajinskih in tudi planetarnega ekosistema. Članstvo v EU prinaša tudi obvezo spoštovanja trajnostnih načel in sonaravnih usmeritev 6. okoljskega akcijskega programa EU, ki zahteva visoko raven zaščite okolja in zdravja. EU želi tudi v naslednjem desetletju ostati vodilna makroregija sveta varovanja planetarnega ekosistema in udejanjanja trajnostnega, sonaravnega napredka.

Tudi Slovenija se je v načrtovanju gospodarskega razvoja na začetku 21. stoletja, pred vstopom v EU, opredelila za trajnostni razvoj, torej za enakovredno obravnavanje gospodarske, socialne in okoljske razsežnosti blaginje, skladnejši regionalni razvoj in medgeneracijsko solidarnost. Po mednarodnih primerjavah je Slovenija dokaj uravnoteženo razvita glede na temeljne sestavine blaginje (gospodarske, socialne in okoljske), vendar so trendi v zadnjih letih neugodni.

Dvig blagostanja in kakovosti življenja naj bi dosegli z usmeritvami in ukrepi ti. šibke trajnostnosti oziroma sonaravnosti. V obdobju 2005-2013 naj bi bili v ospredju razen kurativnih ukrepov (gradnja čistilnih naprav in zmanjševanje vpliva ustvarjanja odpadkov

na okolje itd.) tudi preventivni ukrepi. Med njimi zlasti smernice in ukrepi za stabilizacijo in nato količinsko zmanjšanje snovno-energetskih tokov (zaradi prekomerne rabe sicer pretežno uvoženih fosilnih goriv), hitrejšega prehoda na rabo domačih obnovljivih virov, okrepljena prizadevanja za postopno stabilizacijo deleža odprtega (nepozidanega) prostora, nadaljnje povečevanje zavarovanih površin različne stopnje naravovarstvenih režimov, razglasitev in izvajanje ohranitvenih ukrepov v posebnih varstvenih območjih (pomembnih tudi za EU), ohranjanje obstoječega deleža kulturne pokrajine, policentričnega regionalnega razvoja in obstoječega vzorca poselitve. V prihodnjih letih bo projekt Natura 2000 in učinkoviti ukrepi za ohranjanje posebnih varstvenih območij (evropsko omrežje) in s tem biotske raznovrstnosti v različnih biogeografskih območjih Slovenije prednostna naravovarstvena naloga. Trajno odlaganje (polovice) nizko in srednje radioaktivnih odpadkov JE Krško je treba zagotoviti na območju države pred iztekom življenjske dobe JE Krško, medtem ko je rešitve za trajno odlaganje izrabljenega jedrskega goriva treba poiskati v sodelovanju s širšo mednarodno skupnostjo (v okviru EU), ob sodelovanju nevladnih organizacij.

Slovenijo z vidika konkurenčnosti gospodarstva označujejo skromne zaloge mineralnih virov in zlasti fosilnih goriv. Zaradi geografske raznovrstnosti in gozdnosti pa ima ozemlje Slovenije nadpovprečno intenzivne in raznovrstne ekosistemske storitve ter biotsko raznovrstnost. Potencial obnovljivih naravnih virov (zlasti vodni viri, biomasa), velika zmogljivost gozdnih in delno kmetijskih ekosistemov glede opravljanja ekoloških storitev, še vedno dokaj ugodno razmerje med pozidanimi, kmetijskimi in gozdnimi zemljišči ter splošna stabilizacija števila in s tem gostote prebivalcev ob predpostavki skladnejšega regionalnega in prostorskega razvoja ter stabilizacije porabe surovin in energije kljub perečim okoljskim problemom in globalno relativno gosti poselitvi še vedno omogočajo organizacijo trajnostno materialne dejavnosti in bivanja v Sloveniji. Rabo relativno velikega potenciala domačih obnovljivih virov energije (biomasa, vetrne elektrarne, vodna energija, geotermalna energija, sončna energija itd.) je mogoče povečati, vendar v okviru stopnje obnovljivosti, naravovarstvenih, pejsažnih in drugih omejitev uporabe. Glede na neučinkovito rabo energije pa v obdobju do leta 2013 povečanje deleža obnovljivih virov energije, ki bi bil prednostno namenjen pokrivanju povečane porabe energije, ne more biti prednostni cilj. Temeljni razvojno-varovalni cilj

Slovenije do leta 2013 je glede na relativno veliko in dohodkovno neučinkovito porabo primarne energije na prebivalca, veliko odvisnostjo od uvoza energije stabilizacija porabe energije do leta 2013. Sodimo torej, da je ob pričakovanem tehnološkem razvoju, nadaljnjem prehodu v energetske učinkovitejšo informacijsko družbo (večji delež storitev) v obdobju do leta 2013 temeljna, skupna strateška razvojno-varovalna naloga slovenskega gospodarstva in energetike stabilizacija porabe energije, pod 1 % letna rast porabe električne energije in vsaj 3 % letno zmanjševanje energetske intenzivnosti. Stabilizacija porabe energije do leta 2013 (razen v primeru izjemno visoke gospodarske rasti) in vsaj stabilizacija tudi v obdobju do leta 2020 (2025) je predpogoj, da ob okoljsko sprejemljivem povečanju deleža zemeljskega plina in domačih obnovljivih virov energije ne bo potrebna gradnja okoljsko in prostorsko spornih energetskih objektov (npr. verige HE na Muri, obsežnih polj vetrnih elektrarn na reliefno izpostavljenih in zavarovanih kraških območjih itd).

Samo z “zunanjo prisilo” oz. ukrepi izvajanja pravnega reda (EU) ni mogoče spremeniti vzorca razvojne politike Slovenije v smer trajnostnega razvoja, celo če bomo bolj (in hitreje) kot do sedaj uveljavljali načelo “onesnaževalec plača”. Potrebno je razviti prožne mehanizme varstva okolja in doslednega učinkovitega nadzora izvajanja okoljskih zakonov, predpisov in standardov ter omogočili nevladnim okoljskim organizacijam koncesije za izvajanje nekaterih javnih funkcij (ozaveščanje, motiviranje, informiranje in svetovanje državljanom/kam) ter njihovega enakopravnega vključevanja v procese odločanja.

Za spremembo razvojnega vzorca so prav tako pomembne:

- a) sprememba makro gospodarskih okvirjev (npr. okoljska reforma javnih financ), kjer bi morala Slovenija tudi na ravni EU odigrati vlogo okoljsko napredne države;
- b) aktivna politika vlade pri internalizaciji okoljskih praks v državni upravi oz. javnih institucijah (“zeleno javna naročila”, “zasebno-javno partnerstvo za učinkovito rabo energije”, itd.);
- c) državne podpore in medijske promocije okoljsko ustreznih državljskih in potrošniških praks.

Z vidika vgrajevanja okoljskih načel in uspešnosti okoljske politike je eden temeljnih državnih in občinskih vzvodov sicer na posameznih poljih že uporabljena ozelenjena

(okoljska) davčna reforma, s povečanjem davčnih obremenitev na rabo okoljskih dobrin in razvrednotenje okolja, ukinitvijo okolju škodljivih subvencij ter hkratnim zmanjševanje fiskalnih obremenitev na delo in kapitalske transakcije. Okoljske dajatve lahko nadomestijo visoko obdavčitev dela in tako hkrati vplivajo na povečanje zaposlenosti, večjo energetsko učinkovitost, zdravo pridelavo hrane, ohranjanje biotske raznovrstnosti, količine in kakovosti domačih virov okolja, na zmanjševanje onesnaževanja okolja, vključno z emisijami toplogrednih plinov. Z večjimi davčnimi olajšavami bi povečali privatne okoljske naložbe za uvajanje energetsko varčnejših tehnologij in rabo obnovljivih, lokalnih virov energije. Trajnostno razvojni kriteriji naj bi postali temeljni v sistemu javnih naročil, kjer je potrebno v ospredje postaviti tudi izbor energetsko, prostorsko in okoljsko najbolj ugodnih ponudnikov.

Okvirni podnebni scenariji za Slovenijo predvidevajo nadaljnje povečevanje temperatur (zlasti v zimski polovici leta), spremembe v letni razporeditvi padavin (okrepljene jesenske padavine, večja sušnost v poletnih mesecih, zmanjševanje snežnih padavin) in intenzivnejše vremensko dogajanje (poplave, nevihte). Pričakovane, pretežno negativne posledice podnebnih sprememb, zahtevajo učinkovite ukrepe za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov gospodarskih dejavnosti in gospodinjstev ter prilagajanje regionalnega razvoja, dejavnosti (npr. kmetijstva, vodnega gospodarstva), poselitve pričakovanim spremenjenim vodnim bilancam regij in drugimi podnebno spremenjenim pogojem dela in bivanja. Ob tem je potrebno uzakoniti in izvajati načelo, da ukrepi prilagajanja ne smejo povzročati dodatnih emisij toplogrednih plinov.

Temeljne okoljske sestavine prihodnjega sonaravnega regionalnega in prostorskega razvoja Slovenije v okviru EU do leta 2013 naj bi torej bile zlasti:

- gospodarno ravnanje z odpadki in izboljšanje kakovosti vodnih virov;
- zmanjšanje prekomerne emisije toplogrednih plinov po Kjotskem sporazumu in drugih zračnih emisij do leta 2010 po protokolu iz Goeteborga;
- stabilizacija (do leta 2010) in zmanjševanje (po letu 2010) porabe naravnih virov (in energije) na prebivalca;
- bistveno zmanjševanje energetske intenzivnosti (najmanj 3 % na leto) in zmogljivostim okolja, naravnim virom in ohranjanju narave prilagojeno povečanje rabe obnovljivih naravnih virov;

- zmanjšanje pritiskov intenzivnega kmetijstva v prodnih ravninah s talno vodo,
- zmanjševanje razpršenosti primestne suburbanizacije, obvladovanje cestnih okoljskih pritiskov, industrijskega obremenjevanja okolja in problematike odpadkov;
- policentrični, nosilnosti okolja prilagojen poselitveni in gospodarski razvoj (koncept decentralizirane koncentracije), ohranjanje poseljenosti podeželja in robnih območij;
- gradnja skupnih infrastrukturnih (npr. prometnih in energetske) koridorjev v okviru regionalnih zmogljivosti okolja;
- povečevanje zavarovanih območij različnih režimov varovanja in ekoloških koridorjev (na okoli 30 % ozemlja države) ter območij varovanja vodnooskrbno pomembnih virov pitne vode (kraški izviri, območja talne vode);
- ohranjanje obstoječega razmerja med gozdnimi (55 %), kmetijskimi (35 %) in pozidanimi (in drugimi neproduktivnimi) površinami (10 %);
- sanacija okolja v geografsko zaokroženih območjih večplastne pokrajinske degradacije-zlasti v Zasavju, Zgornji Mežiški dolini, območju Celja in Šaleški dolini (nadaljevanje uspešne sanacije).

Po letu 2010 pa bo zlasti zaradi izčrpavanja virov okolja in trajno (globalno in lokalno) nesprejemljive porabe naravnih virov in obremenjevanja na prebivalca tudi v Sloveniji potreben **odločnejši prehod k razvojno-okoljskemu modelu okrepljene trajnostnosti (sonaravnosti) in optimalnega ohranjanja okoljskega kapitala Slovenije in njenih regij**. V obdobju 2005-2013 bo morala Slovenija pričakovati gospodarski napredek in dvig blagostanja doseči ob hkratnem zmanjšanju socialnih in regionalnih razlik, učinkovitejši rabi naravnega (okoljskega) kapitala, ohranjanju narave in dvigu kakovosti bivalnega okolja.

2. 2 Opredelitev ključnih okoljskih problemov, okoljske politike, ciljev in usmeritev za reševanje do leta 2013

Z razvojnega, regionalnega in prostorskega vidika so **temeljni okoljski problemi Slovenije**:

1. *Prekomerno onesnaževanje vodnih virov*: površinski vodni tokovi, talna voda, kraški izviri;

2. *Velike količine komunalnih odpadkov, snovna neučinkovitost in negativne snovne ter okoljske posledice*-zapolnjena in praviloma neprimerna komunalna odlagališča, stara okoljska bremena;

3. *Prekomerne emisije toplogrednih plinov*-zaostajanje učinkovitih ukrepov za doseganje ciljev Kjotskega sporazuma;

4. *Povečevanje prometnega obremenjevanja okolja*: emisije ogljikovega dioksida, dušikovih oksidov, hrupnost, pozidava prostora in drobljenje habitatov;

5. *Zmanjševanje pokrajinske in biotske raznovrstnosti*-izumiranje in ogroženost živalskih in rastlinskih vrst zaradi posegov v okolje in sprememb pokrajinske rabe, fragmentacija habitatov;

6. *Večplastna degradacija okolja v nekaterih večjih industrijsko-rudarskih območjih*-prekomerna onesnaženost različnih sestavin okolja v razvojno šibkih območjih;

Skupna okojsko-razvojna značilnost pa je:

7. *Skromna integracija okoljevarstvenih zahtev v sektorske politike in potrošniške vzorce*-nezadovoljivo stanje in težnje splošnega, doslednega in organskega vgrajevanja varstvu okolja ter naravi naklonjenih, trajnostnih proizvodnih, potrošniških in prevoznih usmeritev ter ukrepov v gospodarstvo, storitve, javne službe vlade in lokalnih skupnosti ter gospodinjstva.

Prisoten je velik primanjkljaj uresničevanja obstoječe in nastajajoče zakonodaje, neučinkovitost odkrivanja in sankcioniranja kršitev okoljske in naravovarstvene zakonodaje. Prav tako je prepočasen razvoj novih skupin in institucij, ki v poslanstvo svojega delovanja, organizacijske in kadrovske strukture vključujejo vse dimenzije trajnostnega razvoja (predvsem javnih in privatno-javnih institucij), ki se umeščajo med tržno in administrativno racionalnost (regionalne razvojne agencije, javne agencije na področju energetike in prometa, organizacije za zaščiti pravic potrošnikov, podjetja za oskrbo s trajnostnimi energetskimi storitvami, razvojno naravnana okoljska neprofitna združenja državljanov/k). Počasna rast t.i. tretjega sektorja, še posebej zelo nizek delež zaposlenosti v tem sektorju (po tem kazalcu smo prav na repu evropskih držav) je tudi ena izmed pomembnih ovir za hitrejšo integracijo varstva okolja, razvoj »zelenega podjetništva« ter večje in bolj uspešno vključevanje prebivalcev/k Slovenije v prizadevanja za trajnostni razvoj.

Ključna izhodišča za določanje prednostnih nalog okoljske razsežnosti strategija razvoja Slovenije do leta 2013 so: a) ocena stanja okolja in prevladujočih trendov v Sloveniji, b) ocena okoljskega (razvojnega) kapitala Slovenije in c) povezanost in vključenost ključnih okoljskih ciljev in prednostnih nalog Slovenije v udeležanje 6. okoljskega akcijskega programa EU. Ob upoštevanju načel ohranjanja načetega okoljskega kapitala Slovenije in njenega odgovora na gospodarske trende globalizacije, načela šibke sonaravnosti, prekinitve povezave večje rabe naravnih virov in gospodarske rasti ter mednarodnih okoljskih obveznosti Slovenije (in EU) pa so do leta 2013 ključni okoljski cilji in prednostne naloge na področju varstva okolja:

1. izboljšanje in ohranjanje kakovosti vodnih virov;
2. zmanjšanje obremenjevanja okolja s komunalnimi odpadki in povečevanje snovne učinkovitosti;
3. zmanjševanje emisij toplogrednih plinov;
4. umiritev prometnih pritiskov na okolje;
5. ohranjanje pokrajinske in biotske raznovrstnosti;
6. zmanjšanje degradacije okolja v večplastno onesnaženih širših območjih (Zasavje, Mežiška dolina, urbano območje Celja in Šaleška dolina) in kritično onesnaženih manjših območjih.

Izboljšanje kakovosti okolja in prekinitve povezave med pritiski na okolje in gospodarsko rastjo bo dosežena z doslednim upoštevanjem načela previdnosti, preventivnega delovanja (presoja vplivov na okolje in strateška presoja vplivov na okolje) in načela, da okoljsko škodo plača povzročitelj. Ključni okoljski cilji bodo lahko doseženi zgolj v primeru doslednega izvajanja obstoječe in izpopolnjene okoljske zakonodaje, razvoja in uporabe sodobnih okoljskih tehnologij, vzpodbujanja okolju naklonjene proizvodnje, potrošnje in storitev ter rabe prostora, večje vloge ekonomskih instrumentov (spodbujanje smotrne rabe virov in okolju prijaznejše proizvodnje in potrošnje, odpravljanje okoljsko oporečnih državnih podpor) in ozelenjene davčne reforme, okoljske vzgoje in izobraževanja, dviga okoljske ozaveščenosti, sodelovanja javnosti ter integracije okoljskih vsebin v sektorske politike (redno spremljanje izvajanja). Zato je skupna, integralna razvojno-okoljska strateška usmeritev okoljske politike Slovenije do leta 2013:

7. pospešena integracija okoljevarstvenih zahtev v sektorske politike in potrošniške vzorce - integracija in hitrejše vgrajevanje trajnostnih, sonaravnih načel in ukrepov v gospodarstvo, storitvene dejavnosti, javni sektor, gospodinjstva, rabo prostora; smotrna in z vidika nosilne sposobnosti okolja primerna raba neobnovljivih in obnovljivih naravnih virov (surovin in energije); omejitev oz. zmanjšanje okoljskih tveganj zaradi razpršenih točkastih virov onesnaženja, prekinitvev povezave med pritiski na okolje in gospodarsko rastjo (izboljšanje učinkovitosti rabe virov-surovin in energije, zmanjšanje količine odpadkov in emisij).

EU se je v 6. okoljskem akcijskem programu (do leta 2010) opredelila za trajnostni razvoj, z naslednjimi prednostnimi nalogami na področju varstva okolja:

1. problematika podnebnih sprememb: ključni okoljski cilj Slovenije- zmanjševanje emisij toplogrednih plinov (cilj 3);
2. narava in biotska raznovrstnost: ključni okoljski cilj Slovenije-ohranjanje pokrajinske in biotske raznovrstnosti (cilj 5);
3. okolje, zdravje in kakovost življenja: ključni okoljski cilji Slovenije-izboljšanje in ohranjanje kakovosti vodnih virov (cilj 1); umiritev prometnih pritiskov na okolje (cilj 4); zmanjšanje degradacije okolja v večplastno onesnaženih širših območjih in kritično onesnaženih manjših območjih (cilj 6);
4. naravni viri in odpadki: ključni okoljski cilj Slovenije-zmanjšanje obremenjevanja okolja s komunalnimi odpadki in povečevanje snovne učinkovitosti (cilj 2).

Na področju **vodnih virov** je za doseganje ciljev varstva okolja razen smotrne rabe vode ključno zmanjševanje posledic odpadnih voda s pomočjo a) čiščenja in gradenj čistilnih naprav največjih onesnaževalcev, b) prednostnega čiščenja odpadnih voda v hidrogeografskih zaledjih vodnooskrbno pomembnih virov pitne vode (kraški izviri, območja talne vode) in c) zmanjšanje drugih točkastih in razpršenih pritiskov na okolje v vodovarstvenih pasovih.

Zaradi finančne zahtevnosti se je Slovenija z EU dogovorila za prehodno obdobje in pripravila program izgradnje čistilnih naprav. Tako je bilo za izvajanje pravnega reda EU glede rokov gradnje kanalizacije in čistilnih naprav (direktiva 91/271/EC) zlasti zaradi finančnih razlogov (razpršena poselitev, veliko število manjših naselij) uveljavljeno prehodno obdobje v trajanju 10 let od rokov, navedenih v direktivi. Do leta 2015 je

potrebno doseči stanje t.i. dobrega stanja voda, kar zahteva vključitev koncepta politike EU na področju upravljanja voda v ostale sektorske politike. Porabo vode in načrtovanje gospodarskega razvoja (zlasti kmetijstva) bo potrebno regionalno prilagoditi pričakovanim posledicam podnebnih sprememb, vključno z zmanjšanimi samočistilnimi zmogljivostmi vodnih virov.

Ponovna uporaba in zmanjšanje količine **odpadkov** ter nevarnostnega potenciala na izvoru, varno končno odlaganje in odpravljanje neurejenih odlagališč ter drugih starih bremen so osnovni cilji sistema ravnanja s komunalnimi odpadki, ki so tudi po letu 1990 naraščali. Do leta 2008 je predvidena 1,7 % letna rast količine komunalnih odpadkov in podobne težnje povečevanja do leta 2015. Na državni ravni se načrtuje hierarhično zasnovan regionalni sistem gospodarjenja z odpadki s temeljnimi osmimi regijskimi centri ravnanja z odpadki in toplotna obdelava preostankov komunalnih odpadkov ter odlaganja preostankov po toplotni obdelavi odpadkov v dveh ali največ treh energetskih napravah s hkratnim izkoristkom energije. Kot alternativo konceptu zmanjševanja količine odloženih odpadkov s pomočjo sežiganja odpadkov predlagajo slovenske nevladne okoljske organizacije moratorij za gradnjo sežigalnic do leta 2015 in spremembo nekaterih sprejetih smernic in ukrepov ravnanja z odpadki. Sodijo, da je sežiganje odpadkov za Slovenijo nesprejemljivo tudi zaradi omejenih možnosti zmanjševanja nastajanja odpadkov (zaradi ekonomskega interesa sežigalnic ohranjanja ali povečevanje odpadkov) in drugih okoljsko primernejših načinov ravnanja z odpadki (zmanjševanje količin odpadkov, ponovna raba, predelava, zapiranje krožnih snovnih tokov itd.).

Slovenija je z ratifikacijo Kjotskega protokola sprejela obveznost zmanjšanja vseh **toplogrednih plinov** za 8 % v obdobju 2008-2012 glede na izhodiščne emisije v letu 1986. Po Operativnem (vladnem) programu zmanjševanja toplogrednih plinov (2003) se zmanjševanje emisij toplogrednih plinov povezuje zlasti z dodatnimi ukrepi v največjih virih- energetiki (pri rabi in pretvarjanju energije) in prometu, delno pa tudi s ponori, zlasti v zvezi s strategijo ravnanja z gozdovi. Brez dodatnih ukrepov se naj bi po Operativnem programu zmanjševanja toplogrednih plinov njihova količina v letih 2008-2012 glede na izhodiščno leto (1986) povečala za 9,8 %. Na sedanji stopnji tehnologije, pričakovanem uveljavljanju trajnostno sonaravno zasnovane Strategije gospodarskega

razvoja (2001-2006), porabe energije in doseženega BDP na prebivalca ter ob upoštevanju domačih virov energije predlagamo energetske razvoj Slovenije, ki za obdobje do leta 2013 v ospredje postavlja zlasti:

- a) stabilizacijo porabe energije na prebivalca;
- b) bistveno manjšo energetska intenzivnost, z okoli 3 (3,5) % letno stopnjo zmanjševanja energetske intenzivnosti.

S predlagano stopnjo zmanjševanja energetske intenzivnosti bi Slovenija do leta 2013 več kot razpolovila sedanji presežek nad povprečjem EU-15 in se uvrstila med energetske učinkovitejše države. Povečevanje deleža obnovljivih virov energije naj bi bilo prednostno namenjeno postopni zamenjavi neobnovljivih virov energije namesto zadovoljevanju novih, dodatnih potreb po energiji v prihodnosti, kar izhaja iz scenarija nadaljnjega povečevanja porabe energije. Temeljni pogoj je večplastna državna podpora energetske, surovinske in emisijske manj zahtevnim gospodarskim in infrastrukturnim sistemom ter gospodinjstvom.

Eden največjih izzivov, povezanih z zmanjševanjem emisij toplogrednih plinov, je **umiritev prometnega obremenjevanja**, ki najhitreje narašča. Do leta 2013 je potrebo s prednostno državno in lokalno podporo javnemu prometu, razvoju kolesarskega omrežja in drugimi ukrepi vsaj umiriti rast osebne potniškega prometa, prometnih emisij toplogrednega ogljikovega dioksida in zmanjšati izpostavljenost hrupu. Dolgoročno pa so ključni ukrepi prostorske in skladnejše regionalne politike, ki naj približajo območja dela, izobraževanja in bivanja ter s tem zmanjšajo obseg dnevne migracije. Obsežno zaraščanje opuščeni kmetijskih površin (okoli 70 000 ha), ki dejansko prispeva k skladiščenju CO₂ (največ v gozdnih prsteh), poteka spontano in ga zaenkrat ne moremo uveljaviti kot ponor ogljika.

Slovenija naj podpira razvoj tistih prometnih sistemov, ki omogočajo manjšo porabo energije na prevoženi km in prinašajo čim manj negativnih vplivov na okolje. Za umirjanje prometnih pritiskov do leta 2013 so ključni tehnološki, finančni, zakonodajni in prostorski ukrepi, ki bodo spodbudili okolju prijaznejše načine prevoza ljudi in tovora ter zmanjšali hrup v bivalnem in naravnem okolju. Povečati je potrebno delež potovanj z javnimi prevoznimi sredstvi in nemotoriziranim prometom (povečanje kolesarskih stez), ključen pa je širši, regionalni pristop načrtovanja prometne politike. Razmah

informacijske družbe bo sicer verjetno zmanjšal število potovanja na delo, vendar do leta 2013 v Sloveniji še ni pričakovati bistvenega zmanjševanja dnevne migracije. Zato je temeljno načrtovanje in gradnja regionalnih zmogljivih, integralnih (tirni in cestni prevoz, sposoja koles) javnih prometnih sistemov, ki bodo omogočili kakovostno povezavo med območji dela in bivanja. Eden izmed pomembnejših instrumentov za zmanjšanje prometnih emisij naj bi bil večji tržni delež prodaje novih osebnih vozil na alternativna goriva (npr. na hibridni pogon) in z manjšo porabo goriv oziroma nižjimi emisijami CO₂ na prevoženi km.

Pospešena modernizacija javnega potniškega in železniškega tovornega prometa morata postati temeljna državna in mestna prometna cilja do leta 2013, saj le v tem primeru lahko realno pričakujemo stabilizacijo cestno prometnih pritiskov. Razvoj celotnega sistema javnega potniškega prometa je treba razvijati v kombinaciji med tirnimi, cestnimi in pomorskimi prevozi, s poudarkom na železniškem javnem potniškem prometu v smereh V. in X. prometnega koridorja skozi Slovenijo. Vsako načrtovanje prometnega omrežja je torej potrebno obravnavati posebej, obvezne so presoje vplivov na okolje in izogibanje strnjenim naravnim območjem. Zaradi pričakovanih večjih prometnih pritiskov po vstopu v EU pa bo Slovenija (podobno kot druge alpske države) morala doseči odločno uveljavljanje omejitev zlasti tovornega cestnega prometa v zelo občutljivih alpskih in predalpskih dolinah in kotlinah.

Slovenija ima dragoceno in zelo občutljivo naravo, ki je nenadomestljiva podlaga našega obstoja in napredovanja. Izjemna raznovrstnost pokrajin, ekosistemov, habitatov, vrst, domačih sort in pasem, velika zmogljivost opravljanja številnih ekosistemskih storitev je hkrati ena izmed razvojnih prednosti Slovenije pred večino drugih evropskih držav. V obdobju do leta 2013 je potrebno preprečiti zmanjševanje biotske raznovrstnosti na ravni ekosistemov, habitatov in vrst in zagotavljati **ohranjanje naravnega ravnovesja, biotske raznovrstnosti**. Temeljne cilje ohranjanja pokrajinske in biotske raznovrstnosti je z različnimi okoljevarstvenimi in naravovarstvenimi ukrepi mogoče doseči na zavarovanih in tudi izven zavarovanih območij.

V okviru EU bo v usklajenem evropskem omrežju posebnih varstvenih območij (Natura 2000 kot eden od mehanizmov za izvajanje direktive o habitatih in ptičih) temeljna naravovarstvena evropska obveza biotsko in pokrajinsko zelo pestre Slovenije

preprečevanje slabšanja stanja naravnih habitatov (dovolj obsežnih za dolgoročno vzdrževanje) in habitatov vrst, vzpostavitev strožjega varstva redkih in ogroženih vrst. Za uspeh zahtevnega projekta Natura 2000 bo ključno aktivno sodelovanje gospodarskih sektorjev, lokalnih skupnosti, nevladnih okoljskih organizacij in široka podpora javnosti. Nacionalni program varstva okolja (1999) in Okoljska pristopna strategija Slovenije (1998) načrtujeta postopno povečanje zavarovanih območij (zlasti krajinskih parkov) na okoli 30 % državnega ozemlja, vendar se razglasitev zavarovanih območij ne uresničuje po načrtovani časovni dinamiki. Na državni in lokalni ravni je bilo leta 2003 (po razglasitvi regijskega parka Goričko) zavarovanih slabih 10 % ozemlja države.

Prebivalce predvidenih zavarovanih območij je potrebno pravočasno, objektivno in vsestransko informirati o naravovarstvenih prizadevanjih in posledicah ter jim v primeru razglasitve zavarovanega območja nadomestiti stroške prilagajanja naravovarstvenim režimom. Domačinom je potrebno omogočiti, da postanejo neposredni nosilci varstvenih interesov na zavarovanem območju. V primeru različnih varstvenih zahtev (npr. ohranjanje narave in varstvo naravnih virov) je potrebno iskati rešitev v smeri največje možne zadovoljitve in uresničljivosti večjega števila varovalnih ciljev.

V prekomerno, kritično obremenjenih območjih je do leta 2013 potrebno **kakovost bivalnega okolja prednostno izboljšati v širših, geografsko zaokroženih geografskih območjih in ožjih območjih**. Geografsko zaokrožena (širša) območja največje in večplastne pokrajinske degradacije Slovenije (Zasavje, Mežiška dolina, urbano območje Celja, Šaleška dolina) bi bilo glede na težo razvojno-okoljskih problemov in usmeritve prostorske ter regionalne politike EU potrebno z okoljskega vidika obravnavati kot posebno prostorsko (in razvojno) problemsko kategorijo, s poudarjeno okoljevarstveno (preventivno in tudi zelo izrazito kurativno) varovalno zasnovo ukrepov prostorske in regionalne politike. Tudi na območju Idrije (posledice dolgotrajne predelave živega srebra), Anhovega (azbest), Rudnika urana Žirovski vrh in še nekaterih drugih manjših, okoljsko problematičnih območjih, je potrebna prednostna sanacija okolja in zaščita zdravja prebivalstva.

Zaradi prekomerne onesnaženosti različnih sestavin bivalnega okolja v teh območjih bi morali ukrepi politik dosledno preprečevati nadaljnje obremenjevanje okolja, v kolikor ne bi hkrati potekali okoljevarstveni ukrepi (tehnološki) za bistveno zmanjšanje prisotnega

prekomernega obremenjevanja bivalnega okolja, naravnih virov in ekosistemov. Podobno velja za nekatera druga naselja in območja, kjer prihaja do onesnaženosti določene sestavine okolja ter ogrožanja zdravja ljudi in ekosistemov. Prav v območjih prekomerne onesnaženosti okolja je ključna hkratna razvojna in okoljska sanacija, katero večplastno uspešnost potrjuje Šaleška dolina.

Izboljšanje in ohranjanje kakovosti vodnih virov-prednostni cilji in usmeritve do leta 2013

Prednostni cilji	Usmeritve
1. Zmanjšanje obremenjevanja iz točkastih virov: naselja, industrija, živinorejske farme	a) prednostni ukrepi za zmanjševanje porabe vode v dejavnostih in gospodinjstvih; b) gradnja kanalizacijskih sistemov in čistilnih naprav po Operativnem programu (1999)-91 % priključenost prebivalstva na kanalizacijsko omrežje in ustrezna stopnja (druga oziroma tretja) čiščenja do leta 2015; c) zmanjšanje odpadne vode industrije (zapiranje krogov tehnološke vode) in predhodno čiščenje posebnih odpadnih vod; d) pospešena gradnja rastlinskih čistilnih naprav (manjša naselja, odlagališča odpadkov, podjetja itd.); e) izdelava katastra vseh odlagališč odpadkov in prednostna sanacija z vidika ogrožanja oskrbe s pitno vodo
2. Zmanjšanje obremenjevanja iz razpršenih virov: intenzivno kmetijstvo, nestrnjena poselitve, cestni promet	a) prednostno zmanjševanje količine in čiščenje odpadnih voda (klasične in rastlinske čistilne naprave) v 1) vodovarstvenih območjih (zajeti kraški izviri in območja talne vode) in 2) zavarovanih območjih; b) v vodovarstvenih območjih omejevanje in prepoved intenzivnega kmetijstva, zlasti porabe mineralnih snovi in pesticidov, povečevanje zemljišč ekološkega in integralnega kmetijstva, omejitev in prepoved širjenja pozidave v vodovarstvenih območjih
3. Sanacija in preprečitev neustreznih posegov v vodno okolje	a) renaturacija nekaterih reguliranih odsekov vodnih tokov ekosistemsko najvrednejših rečnih odsekov; b) kategorizacija vodnih tokov in drugih vodnih virov z vidika dovoljenih in nedovoljenih posegov v vodno okolje, omejitev vodnogospodarskih ukrepov na nujen obseg
4. Prilagoditev porabe in obremenjevanja vodnih virov pričakovanim podnebnim spremembam	a) izdelava pričakovanim posledicam podnebnih sprememb prilagojenih regionalnih vodnih bilanc; b) usmerjanje regionalnega razvoja in vodnega gospodarstva ob upoštevanju hidrografskih in drugih posledic pričakovanih podnebnih sprememb.

Zmanjšanje obremenjevanja okolja s komunalnimi odpadki in povečevanje snovne učinkovitosti-prednostni cilji in usmeritve do leta 2013

Prednostni cilji	Usmeritve
1. Zmanjšanje nastajanja in nevarnostnega potenciala odpadkov na izvoru	a) prednostna podpora in izbor ukrepov za povečevanje snovne učinkovitosti rabe naravnih virov in zmanjševanje količin odpadkov na izvoru; b) mreža zbiralnic za ločeno zbiranje komunalnih odpadkov za 500 prebivalcev v strnjanih območjih poselitve in vzpostavitev zbiralnic (stalnih in premičnih) nevarnih sestavin komunalnih odpadkov; b) prednostna podpora proizvodnji in izdelkom manjšega nevarnostnega potenciala.
2. Povečanje uporabe odpadkov	a) prostorska in vsebinska razširitev ločenega zbiranja odpadkov na izvoru; b) širši regionalni in celoviti sistemi ravnanja s komunalnimi odpadki; c) prednostna snovna uporaba biorazgradljivih in drugih odpadkov; d) alternativni predlog nevladnih okoljskih organizacij: moratorij gradnje predvidenih sežigalnic odpadkov (Kidričevo, Trbovlje) do leta 2015.
3. Postopna sanacija neurejenih odlagališč odpadkov	a) izdelava celovitega katastra in ocen okoljskega tveganja lokacije neurejenih in komunalnih odlagališč odpadkov; b) predlogi regionalnih prioritet okoljske sanacije odlagališč na 1) območjih vodovarstvenih pasov črpališč pitne vode, 2) zavarovanih območjih in 3) turistično atraktivnih območjih.

Zmanjševanje emisij toplogrednih plinov -prednostni cilji in usmeritve do leta 2013

Prednostni cilji	Usmeritve
1. Stabilizacija in smotrna raba energije ter umiritev emisij CO ₂ iz energetike	<p>a) zmanjšanje emisij toplogrednih plinov za (najmanj) 8 % v obdobju 2008-2012 glede na 1986, vključitev in aktivno trgovanje z emisijami CO₂ v okviru EU;</p> <p>b) cenovne, davčne, zakonodajne in druge spodbude, podpore za zmanjšano in smotrno rabo energije v dejavnostih ter gospodinjstvih;</p> <p>c) letno zniževanje energetske intenzivnosti za 3-3,5 % (za najmanj tretjino v obdobju 2000-2013);</p> <p>d) pretehtano načrtovanje večje energetske rabe zemeljskega plina in obnovljivih virov energije;</p> <p>e) izdelava regionalnih bilanc in prostorskih, okoljevarstvenih ter naravovarstvenih možnosti in omejitev rabe obnovljivih virov energije (vodni viri, biomasa, geotermalna energija, sončna energija, vetrna energija itd.), opustitev izkopa domačega rjavega premoga (do leta 2008), stabilizacija energetske rabe lignita in raba uvoženega premoga višje kurilne vrednosti in emisijske primernosti-DOPOLNILA ZLASTI NA OSNOVI REZULTATOV RAZISKOVALNE ŠTUDIJE;</p> <p>f) najmanj podvojitev deleža električne energije iz sproizvodnje električne energije in toplote do leta 2010, 16 % delež sproizvodnje v proizvodnji električne energije do leta 2012;</p> <p>g) povečanje letnega poseka lesa od 40 % na najmanj 50 % do leta 2013, podpora I. in II. fazi energetske rabe industrijsko neprimerne lesne biomase (2005-2010) DOPOLNILA ZLASTI NA OSNOVI REZULTATOV RAZISKOVALNE ŠTUDIJE;</p> <p>h) do leta 2010 najmanj 10 % povečanje učinkovitosti rabe energije v industriji, prometu, drugih storitvah in stavbah, najmanj 30 % nižja poraba energije v novih stavbah in najmanj 15 % znižanje porabe energije v javnem sektorju do leta 2010 DOPOLNILA ZLASTI NA OSNOVI REZULTATOV RAZISKOVALNE ŠTUDIJE.</p>
2. Umiritev naraščanja CO ₂ iz cestnega prometa	<p>a) povečanje cenovne, časovne in kakovostne privlačnosti neavtomobilskih oblik prevoza (npr. priprava in izvedba projekta 1000 km novih kolesarskih stez do leta 2010);</p> <p>b) spodbujanje ukrepov za upoštevanje zunanjih (okoljskih, prostorskih, zdravstvenih) cestnoprometnih stroškov;</p> <p>c) 6 % delež biogoriv do leta 2010;</p> <p>d) s pomočjo prostorske in regionalne politike ter sodobnih telekomunikacij zmanjševati potrebe po prevozu - približevanje območij dela in bivanja.</p>
3. Zmanjšanje emisij drugih toplogrednih plinov	<p>a) zmanjševanje emisij metana iz premoga zaradi zmanjševanja izkopa;</p> <p>b) zmanjšanje toplogrednih emisij (metan, dušikovi oksidi) iz kmetijstva s sonaravno pridelavo, zmanjšanjem porabe mineralnih gnojil, postopnim opuščanjem široke reje prašičev, gradnjo anaerobnih digestatorjev na velikih farmah in pospešenim uvajanjem paše;</p> <p>c) energetska raba metana komunalnih odlagališč odpadkov.</p>

Umiritev prometnih pritiskov na okolje -prednostni cilji in usmeritve do leta 2013

Prednostni cilji	Usmeritve
1. Umiritev in zmanjšanje prometnih emisij	<p>a) finančne in zakonodajne podpore javnemu in tirnemu prometu, posodobitvi železniškega prometa ter nemotoriziranim oblikam prevoza (kolesarske steze);</p> <p>b) prostorsko in okoljsko optimalno zgoščevanje stanovanjske gostote, linijske zgostitve v smeri povečane vloge javnega prometa;</p> <p>c) podpore nakupu osebnih vozil z alternativnimi gorivi, smotrnejšo rabo goriva in manjšimi emisijami (vključno z CO₂), 6 % delež biogoriv v prometu do leta 2010;</p> <p>d) zmanjšanje zaostanka podeželja glede gostote priključkov sodobnih telekomunikacij;</p> <p>e) vključevanje vseh stroškov (tudi okoljskih) potovanja v ceno prevoza z osebnimi vozili.</p>
2. Zmanjšati hrup zaradi cestnega prometa	<p>a) določitev stopnje izpostavljenosti prebivalstva hrupu najbolj obremenjenih cest in trajno zmanjševanje števila ljudi, ki so prizadeti s čezmernim hrupom;</p> <p>b) protihrupni (pasivni) ukrepi v območjih prekomernega cestnega hrupa;</p>

	<p>c) širjenje mirnih območij v strnjenih naseljih, omejevanje osebnega prometa v mestnih središčih, spodbujanje javnega prometa;</p> <p>d) dosledno pasivno in aktivno varovanje pred hrupom ob gradnji novih cest.</p>
3. Približevanje območij bivanja in dela	<p>a) ukrepi politik skladnejšega in policentričnega regionalnega ter prostorskega razvoja;</p> <p>b) načrtovanje in usmerjanje gradnje zlasti na opuščena zemljišča znotraj mest in ohranjanje gostote prebivalstva in dejavnosti v mestnih jedrih;</p> <p>c) ukrepi za podporo približevanja manj emisijsko in hrupno obremenjujočih dejavnosti in območij bivanja.</p>

Ohranjanje (po)krajinske in biotske raznovrstnosti -prednostni cilji in usmeritve do leta 2013

Prednostni cilji	Usmeritve
1. Preprečevanje zmanjševanja (po)krajinske in ekosistemske raznovrstnosti	<p>a) ohranjanje, vzdrževanje in obnavljanje pokrajinske, ekosistemske in vrstne raznovrstnosti, ohranjanje naravnih vrednot z varstvu narave prilagojenimi sistemi poselitve, gospodarstva, infrastrukture in pokrajinske rabe na ekološko pomembnih območjih (Natura 2000: -24 % ozemlja države posebnih ohranitvenih območij in 30 % območij narave evropskega pomena;</p> <p>b) državna podpora sonaravnemu razvoju dejavnosti v območjih varstva narave;</p> <p>c) zmanjševanje in preprečevanje posegov sistemov poselitve, gospodarstva, infrastrukture in pokrajinske rabe tudi izven zavarovanih območij, ki bi povzročili trajno zmanjšanje raznovrstnosti celinskih in morskih ekosistemov, pokrajinskih enot;</p> <p>d) naravovarstveno ozaveščanje, usposabljanje in upravljanje.</p>
2. Preprečevanje zmanjševanja raznovrstnosti habitatov in vrst	<p>a) ohranjanje ugodnega stanja habitatov in habitatnih tipov na ekološko pomembnih območjih, redkih habitatov in ogroženih vrst, renaturacije in ekoremediacije pomembnih uničenih naravnih vrednot ter območij;</p> <p>b) ohranjanje in pospeševanje ekološkega in drugih biosferi prijaznih oblik kmetovanja in turizma z rekreacijo ter drugih dejavnosti v zavarovanih in izven zavarovanih območjih;</p> <p>c) ohranjanje obsega kulturne pokrajine in preprečevanje procesa stihijskega zaraščanja kmetijskih površin v ekosistemsko najvrednejših območjih;</p> <p>d) povečevanje ekosistemske stabilnosti in raznovrstnosti drevesne sestave gozdov, hkrati z večjo, sonaravno rabo lesa;</p> <p>e) ukrepi podpore bolj strnjeni gradnji v okviru obstoječih naselij in preprečevanje razpršene individualne gradnje, z zgolj izjemoma dovoljenim zaokrožanjem sklenjene pozidave;</p> <p>f) spodbujanje razvoja infrastrukture v skupnih infrastrukturnih koridorjih.</p>
3. Preprečevanje zmanjševanja genske raznovrstnosti	<p>a) ukrepi za ohranjanja domačih pasem živali;</p> <p>b) ukrepi za ohranjanje domačih sort kulturnih rastlin, ohranjanje genske pestrosti <i>in-situ</i> in v primeru resne ogroženosti <i>ex-situ</i>;</p> <p>c) upoštevanje načela previdnosti, vzpostavitev kontrole in nadzora tranzita ter preprečevanja uvoza genetsko spremenjenih organizmov;</p> <p>d) celovito (zlasti ekološko in ekonomsko) proučiti možnost pridelave in soobstoja gensko spremenjenih poljščin s konvencionalnim in ekološkim kmetovanjem.</p>

Zmanjšanje degradacije okolja v večplastno onesnaženih širših območjih-prednostni cilji in usmeritve do leta 2013

Prednostni cilji	Usmeritve
1. Zmanjšanje kritične in dolgotrajne onesnaženosti sestavin okolja	<p>a) nameščanje čistilnih naprav in filtrov na vire prekomernega obremenjevanja;</p> <p>b) prostorsko premeščanje dejavnosti večjega obremenjevanja okolja tudi glede na samočistilne zmogljivosti;</p> <p>c) večji delež okolju prijaznejših energetskih virov (z manjšo emisijsko obremenitvijo);</p>
2. Odprava starih okoljskih bremen	<p>a) rekultivacija, sanacija opuščanih, degradiranih industrijskih, rudarskih in drugih območij;</p> <p>b) sanacija dovoljenih in nedovoljenih odlagališč odpadkov, regionalno odlagališče komunalnih odpadkov;</p>
3. Hkratna okoljsko-razvojna prenova in okolju prilagojeni posegi	<p>a) tehnološko-okoljska prenova obstoječe industrije, energetike, rudarstva in drugih dejavnosti;</p> <p>b) prednostno nameščanje novih dejavnosti, stanovanj v okoljsko sanirana</p>

	<p>industrijska, rudarska in druga manj kvalitetna območja ter približevanje območij dela in bivanja;</p> <p>c) strogo omejeni novi posegi v prostor in okolje (stanovanja, industrijsko-obrtne cone) s predpostavko predhodnega zmanjševanja prekomernega obremenjevanja okolja.</p>
--	---

Integracija okoljevarstvenih zahtev v sektorske politike in potrošniške vzorce -prednostni cilji in usmeritve do leta 2013

Prednostni cilji	Usmeritve
1. okoljska davčna reforma	<p>a) znižanje davkov na dohodke od dela in sočasno povišanje davkov na onesnaževanje okolja;</p> <p>b) ukinitvev izjem pri obdavčevanju z ekološkimi taksami in davki;</p> <p>c) ukinitvev okolju škodljivih subvencij, državna podpora okolju prijazne proizvodnje in potrošnje</p> <p>d) internalizacija okoljskih stroškov v cene proizvodov in storitev.</p>
2. zelena javna naročila	<p>a) dopolnitev Zakona o javnih naročilih, tako, da državne institucije, organi lokalnih skupnosti, šole (predvsem ekošole) in ostale institucije, ki so po zakonu zavezane k javnim naročilom pri nakupu proizvodov in storitev poleg uveljavljenih kriterijev in meril upoštevajo tudi trajnostno razvojne kriterije.</p>
3. državne podpore in medijske promocije okoljsko ustreznih državljanskih in potrošniških praks	<p>a) promocija ekoloških izdelkov, varčevanja z energijo, nakupovanja preko interneta (dostava na dom, prihranek pri času, denarju, zmanjšanje prevoznih stroškov, ni potrebno graditi nakupovalnih centrov,...),...;</p> <p>b) sofinanciranje podjetniških projektov proizvodnje ekoloških izdelkov in storitev ter promocija že obstoječih takih izdelkov in storitev (potrošnikom pokazati način, možnost za okolju ustrezno ravnanje)</p> <p>c) sofinanciranje podjetniških projektov uvajanja dela od doma.</p>

3. Matrika usmeritev in ukrepov reševanja temeljnih okoljskih problemov Slovenije (2005-2013)

Dolgoročne usmeritve in ukrepi reševanja temeljnih okoljskih problemov Slovenije (2005-2013)

TEMATSKI SKLOP: Okolje						
Okoljsko-razvojni problem	Vsebinska opredelitev ciljev	Kvantifikacija ciljev	Dolgoročne usmeritve za dosego ciljev (10-letni horizont)	Konkretni kratkoročni ukrepi za dosego ciljev (2-letni horizont)- v spodnji tabeli !	Nosilec ukrepa	Rokovnik
1. Prekomerno onesnaževanje vodnih virov	Izboljšanje in ohranjanje kakovosti vodnih virov	Odprava kritične onesnaženosti vodnih tokov (3., 3-4., 4. razred)	Zmanjšanje porabe vode v dejavnostih in gospodinjstvih Ustrezno čiščenje odpadnih voda Usmerjanje gospodarskega in regionalnega razvoja tudi glede na pričakovane podnebne spremembe		MOPE, lokalne skupnosti, podjetja, vladna služba za regionalni razvoj, skladi EU nevladne okoljske organizacije	2013
2. Velike količine komunalnih odpadkov in negativne snovne ter okoljske posledice	Zmanjšanje obremenjevanja okolja s komunalnimi odpadki	Stabilizacija letnih količin komunalnih odpadkov	Zmanjševanje nevarnostnega potenciala in količin odpadkov na izvoru Prednostna podpora snovni uporabi, reciklaži odpadkov Regionalno zasnovane prioritete sanacije neurejenih odlagališč odpadkov		MOPE, vladna služba za regionalni razvoj, lokalne skupnosti., podjetja, nevladne okoljske organizacije, šole	2013
3. Prekomerne emisije toplogrednih plinov	Zmanjševanje emisij toplogrednih plinov	8 % zmanjšanje emisij toplogrednih plinov do leta 2008-2012 glede na emisije leta 1986 Najmanj 3 % letna stopnja zmanjševanja energetske intenzivnosti do leta 2010	Stabilizacija porabe in smotrna raba energije v dejavnostih in gospodinjstvih Večja raba obnovljivih virov energije, zemeljskega plina in uporabe sproizvodnje toplote ter električne energije Povečevanje cenovne, časovne in kakovostne privlačnosti nemotoriziranih oblik prevoza		MOPE, MG, MPZ, MZKP, Lokalne skupnosti, podjetja, nevladne okoljske organizacije, politika EU	2008-2012
4. Povečevanje prometnega obremenjevanja okolja	Umiritvev prometnih pritiskov na okolje	Stabilizacija ključnih prometnih emisij	Spodbujanje javnega, tirnega, prometa, kolesarjenja Usmerjanje poselitve, infrastrukture in gospodarstva v smeri približevanja območij bivanja in dela		MOPE, MPZ, MZ, lokalne skupnosti, skladi EU nevladne okoljske organizacije	2013
5. Zmanjševanje pokrajinske in biotske raznovrstnosti	Ohranjanje pokrajinske in biotske raznovrstnosti	Povečanje zavarovanih površin na okoli 30 % ozemlja (cilj NPVO do leta	Varovanje narave v zavarovanih in izven zavarovanih območij Nosilnosti okolja in biotski pestrosti prilagojene sonaravne		MOPE, MKGP, lokalne skupnosti,	2013

		2008)	dejavnosti ter poselitev		skladi EU, nevladne okoljske organizacije, šole	
6. Velika degradacija okolja v večplastno onesnaženih širših območjih	Zmanjšanje degradacije okolja v večplastno onesnaženih širših območjih	Odprava kritičnega onesnaževanja okolja v večplastno onesnaženih širših in/ali kritično onesnaženih lokalnih območjih	Tehnološki in prostorski ukrepi zmanjševanja kritičnega obremenjevanja sestavin in odprave okoljskih bremen Hkratna razvojna in okoljska prenova gospodarstva		Lokalne skupnosti, MOPE; MG, MZDDS, vladna služba za regionalni razvoj, skladi EU, nevladne okoljske organizacije	2013

Kratkoročni ukrepi reševanja temeljnih okoljskih problemov Slovenije (2005-2006)

Izboljšanje in ohranjanje kakovosti vodnih virov	<ol style="list-style-type: none"> Določitev vseh vodovarstvenih območij po novi metodologiji do konca leta 2005 in priprava programov monitoringov do konca leta 2006 Širjenje javne vodne oskrbe v vododeficitarnih območjih in posodabljanje vodovodnega (zmanjševanje izgub vode) ter širjenje kanalizacijskega omrežja po Operativnem programu (1999) Izdelava projektov in gradnja rastlinskih čistilnih naprav v nekaterih manjših naseljih, komunalnih odlagališčih odpadkov in drugih manjših virih obremenjevanja voda Poostreitev nadzora porabe pesticidov in mineralnih gnojil ter drugih onesnaževalcev na vodovarstvenih območjih in rednega praznjenja več prekatnih greznic Ukrepi preprečevanja gradnje na območjih brez kanalizacije Prednostno sprejemanje ekonomskih ukrepov (cenovnih) za smotno porabo oziroma zmanjševanje porabe vode in zmanjševanje obremenjevanja vodnih virov Vključitev izplačil za izpolnjevanje zahtev nitratne direktive EU v Program razvoja podeželja (2004-2006)
Zmanjšanje obremenjevanja okolja s komunalnimi odpadki	<ol style="list-style-type: none"> Širjenje ločenega zbiranja odpadkov in dograjevanje regionalnih sistemov ravnanja z odpadki, vključno s primernimi regionalnimi odlagališči Spodbujanje zamenjave biološko nerazgradljivih snovi z biološko razgradljivimi v gospodinjstvih in industriji Prenehanje obratovanja vseh neprimernih komunalnih odlagališč in začetek njihove okoljske sanacije Izdelava katastra in prednostna sanacija divjih odlagališč odpadkov na vodovarstvenih pasovih regionalno pomembnih območij za vodno oskrbo
Zmanjševanje emisij toplogrednih plinov	<ol style="list-style-type: none"> Akcijski program nacionalnega energijskega varčevanja, s poudarkom v javnem sektorju 3,5 % letno zniževanje energetske intenzivnosti, spodbude za dvig energetske učinkovitosti Najmanj 1 % zmanjševanje emisij toplogrednih plinov na leto Presoja in odpravljanje državnih podpor, ki ovirajo zmanjševanje emisij toplogrednih plinov. Izgradnja HE Boštanj, širjenje plinifikacije, daljinskega ogrevanja na biomaso in soproizvodnje električne energije in toplote Sonaravno (z vidika ohranjanja narave in rabe obnovljivih naravnih virov) zasnovan in pejsažno ustrezen predlog sprejemljivih prednostnih možnih lokacij vetrnih elektrarn in v primeru družbenega soglasja začetek gradnje (izven zavarovanih območij in predvidenega evropskega omrežja posebnih

	<p>zavarovanih območij)</p> <p>7. Zapiranje premogovnikov Hrastnik-Trbovlje</p> <p>8. Izdelava idejnih in investicijskih programov za nadaljnje demonstracijske primere proizvodnje električne energije s pomočjo fotovoltaike (sončne elektrarne)</p> <p>9. Podpora izdelavi podnebnih modelov in ocen za regionalno prilagajanje v upravljanju z vodnimi viri, ohranjanju biotske raznovrstnosti in zaščito pred pričakovanimi vremenskimi ekstremi</p> <p>10. Sodelovanje z nevladnimi organizacijami pri okoljsko-energetskemu ozaveščanju javnosti</p>
Umiritev prometnih pritiskov na okolje	<p>1. Pospešeno posodabljanje 5. in 10. železniškega koridorja, začetek gradnje 2. tira Divača-Koper</p> <p>2. Okoljevarstvenim in naravovarstvenim omejitvam prilagojena gradnja avtocest</p> <p>3. Pospešena gradnja kolesarskih cest, zlasti v večjih urbanih središčih</p> <p>4. Izdelava državnega in regionalnih akcijskih programov povečevanja kakovosti ter konkurenčnosti integralnega javnega potniškega prometa</p> <p>5. Določitev stopnje izpostavljenosti prebivalcev hrupu za območja blizu najbolj obremenjenih glavnih cest, železnic in letališč, protihrupne ograje ob novih odsekih AC, mestnih obvoznicah in drugih zelo obremenjenih cestah</p> <p>6. Spodbujanje nakupov s pomočjo spletne mreže</p>
Ohranjanje pokrajinske in biotske raznovrstnosti	<p>1. Vzpostavitev in ohranjanje omrežja posebnih varstvenih območij in območij narave evropskega pomena (Natura 2000)</p> <p>3. Ponovno vzpostavljanje naravnih razmer v uničenih, degradiranih območjih, vodnih tokovih (vzorčne renaturacije in ekoremediacije)</p> <p>4. Stalno in sistematično spremljanje ogroženosti vrst (po kategorijah IUCN)</p> <p>5. Varovanje parkovnih in drugih zelenih površin v mestih in zelenih pasov okoli večjih mest (ekološko izravnalna območja)</p> <p>6. Aktivno sodelovanje nevladnih organizacij in prebivalcev obstoječih ter načrtovanih zavarovanih območij</p>
Zmanjšanje degradacije okolja v večplastno onesnaženih širših območjih in kritično onesnaženih manjših območjih, naseljih	<p>1. Izdelava občinskih in regionalnih agend 21 ter regionalnih bilanc naravnih in drugih varovalno in razvojno pomembnih virov;</p> <p>2. Nadaljevanje prenove, okoljske sanacije in uvajanje razvojnih ali varovalnih funkcij zlasti v opuščena in degradirana območja</p> <p>3. Gradnja in dograditev komunalnih čistilnih naprav na osnovi regionalnih razvojnih programov</p> <p>4. Gradnja razžvepljevalne naprave TE Trbovlje</p> <p>5. Programi zapiranja rudnika Mežica</p>

Razlaga ključnih okoljskih pojmov

Biotska raznovrstnost-raznovrstnost ekosistemov, vrst in genskih lastnosti, bogastvo rastlinstva in živalstva.

Naravni viri-neobnovljivi in obnovljivi viri v naravi, primerni za uporabo; nadomešča jih širši pojem viri okolja, ki vključujejo tudi storitve (ekosistemske) okolja.

Okoljski kapital-obsega naravo in človekovo okolje, naravne vire in storitve okolja, pojmovani kot družbeno bogastvo (podobno kot velja za ustvarjeni kapital in človeški kapital); okoljska ekonomika obravnava učinke gospodarskih in storitvenih dejavnosti na okolje ter bilanco stroškov in koristi.

Šibka in močna trajnostnost, sonaravnost-šibka trajnostnost označuje postopno ekologizacijo gospodarske in drugih politik s prednostno rabo kurativnih ukrepov in možnostjo zamenjave okoljskega kapitala s ustvarjenim ali človeškim kapitalom; močna sonaravnost pa označuje široko ekologizacijo gospodarstva in načina življenja s prednostno rabo preventivnih ukrepov in ohranjanjem okoljskega kapitala za prihodnje generacije.

Šibka trajnostnost, sonaravnost poudarja možnost zamenjave naravnega kapitala s človeškim, močna pa poudarja nezamenljivost posameznih oblik naravnega kapitala za trajno in varno delovanje planetarnega ekosistema. Funkcij življenjsko oskrbnih sistemov narave namreč ni mogoče nadomestiti. Stratagije razvoja, zasnovane na omejitvah rasti, se osredotočajo na močno, strategije neskončne rasti pa na šibko sonaravnost.

Trajnostni, sonaravni razvoj-izboljševanje gospodarske, socialne in okoljske blaginje sedanje generacije brez ogrožanja blaginje prihodnjih generacij; uskladitev ravni življenja z nosilno zmogljivostjo narave; proces sprememb, kjer je raba virov, usmerjanje investicij, usmeritev tehnološkega razvoja in spreminjanje institucij v medsebojni harmoniji ter ohranja sedanji in prihodnji kapital za zadovoljevanje človekovih potreb in hotenj.

LITERATURA

- Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme
- Državni razvojni program RS 2001-2006 (povzetek predloga), 2002, Ministrstvo RS za gospodarstvo, Ljubljana, s. 51
- Environment in the European Union at the Turn of the Century, 1999, European Environment Agency, Office for Official Publications of the European Communities, Copenhagen, s. 446
- European Energy and Transport, 2003, European Commission, Luxembourg, s. 219
- Europe's Environment: the Third Assessment, 2003, European Environment Agency, Copenhagen, s. 342
- ESDP-European Spatial Development Perspective, 1999, European Communities, Luxembourg, s. 82
- Greenhouse Gas Emission Trends and Projections in Europe 2003, 2003, European Environmental Agency, Copenhagen, s. 138
- Hille J., 1997, The Concept of Environmental Space, European Environmental Agency, Copenhagen, str. 58
- Hrček D., 2003, Zmanjševanje emisij-pozitivni proces za Alpe (delovno gradivo za publikacijo SVO RS), Ljubljana, s. 6
- Jacobs M., 1999, Sustainability and Markets: On Neoclassical Model of Environmental Economics, Planning Sustainability, Routledge, London – New York, str. 78–100
- Kajfež Bogataj L., 2001, Klimatske spremembe in njihove posledice, Gozdarski vestnik 2001/4, Ljubljana, s. 203-208
- Keuc A., 2002, Kako ravnati z odpadki – vodič po zakonodaji o odpadkih v Sloveniji in EU, Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, Ljubljana, s. 156
- Kolar Planinšič V., 2003, Natura 2000 v Sloveniji, Agencija za varstvo okolja, MOPE, Ljubljana, s. 28
- Lah A., 1996, Pogled v prostor in čas-Slovenija na pragu informacijske družbe, Geographica Slovenica 28, s. 220
- Lampič B., 2000, Izbrani razvojni in okoljevarstveni problemi slovenskega podeželja z vidika sonaravnega razvoja, Geographica Slovenica 33/1, Ljubljana, s. 157-202
- Nacionalni energetski program (osnutek predloga), 2003, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Ljubljana, s. 106
- Nacionalni program varstva okolja, 1999, Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana, s. 192
- Nacionalni program varstva okolja (2. osnutek dispozicije + zasnove), 2004, MOPE, Ljubljana
- Ogledalo vladi 2000-2002, 2003, Umanotera-Slovenska fundacija za trajnostni razvoj (uredila M. Dremelj), Ljubljana, s. 46
- Okoljska pristopna strategija Slovenije za vključitev v Evropsko unijo, 1998, Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana, s. 88
- Operativni program odstranjevanja odpadkov s strategijo zmanjševanja odloženih količin biološko razgradljivih odpadkov 2003-2008, 2003, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Ljubljana, s. 73

Operativni program zmanjševanja toplogrednih plinov, 2003, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Ljubljana, s. 164

Operativni program odvodnje in čiščenja komunalnih odpadnih voda s programom projektov vodooskrbe, MOPE, Ljubljana, s. 126

Marušič Ivan, 1996, Prispevek k splošni teoriji varstva, Varstvo narave zunaj zavarovanih območij, Biotehniška fakulteta, Ljubljana, s. 43-55

Plut D., Špes M., Brečko V., 2002, Slovenia-Country Studies-Northern Group, Environmental Problems of East Central Europe (Edited by F.W. Carter and D. Turnock), Routledge Studies of Societies in Transition, London-New York, s. 228-247

Plut D., 2002, Okoljevarstveni vidiki prostorskega razvoja Slovenije, Razprave Filozofske fakultete, Ljubljana, s. 292

Pogačnik A., 2000, Urejanje prostora za tretje tisočletje, Študentska založba, Ljubljana, s. 178

Poročilo o ranljivosti slovenskega kmetijstva in gozdarstva na podnebne spremembe (povzetek), 2003, Agencija RS za okolje, MOPE, Ljubljana, s. 11

Poročilo o razvoju, 2003, Urad za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, s. 199

Poročila o stanju okolja, 2003, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Ljubljana, s.424

Pripombe na osnutek dokumenta "Operativni program odstranjevanja odpadkov s strategijo zmanjševanja odloženih količin biološko razgradljivih odpadkov za obdobje od 2003 do konca 2008, Umanotera, DEA klub, Ljubljana, s. 17

Predlog resolucije o Nacionalnem energetskega programu, 2003, Poročevalec DZ RS XXIX/98, Ljubljana, s. 103

Program energetske izrabe lesne biomase v Sloveniji in operativni program za obdobje 2001-2004, MOPE, Ljubljana, s. 164

Radej B., Povšnar J., Kovač M., Zakotnik I., Gmeiner P., Hanžek M., Seljak J., 2000, Shema indikatorjev monitoringa okoljskega razvoja, Delovni zvezek letnik IX/7, Urad za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, s. 79

Radej B., Zakotnik B., 2003, Environment as a Factor of National Competitiveness in Manufacturing, Clean Technologies and Environmental Policy 5/2-3, s. 1-9

Ramsarska konvencija in slovenska mokrišča, 1999, Nacionalni odbor RS za Ramsarsko konvencijo, Ljubljana, s. 62

Renewable Electricity Directive in Accession Countries, 2004, World Wildlife Fund (WWF), Gland, s. 12

Skoberne P., 2003, Metoda opredeljevanja potencialnih območij narave ekološkega omrežja Natura 2000 v Sloveniji, Agencija za varstvo okolja, MOPE, Ljubljana, s. 48

Simončič P., Kobler A., Kranjc N., Medved M., Torelli N., Robek R., 2001, Podnebne spremembe in slovenski gozdovi, Gozdarski vestnik 59, Ljubljana, s. 184-202

Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006: Trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (povzetek), 2001, Urad za makroekonomske analize in razvoj (J. Šušteršič, M. Rojec, M. Mrak) Ljubljana, s. 136

Strategija prostorskega razvoja Slovenije, 2003, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Ljubljana, s. 65

Strategija in kratkoročni akcijski načrt zmanjševanja emisij toplogrednih plinov, 2000, MOPE, Ljubljana, s. 49

Strateške usmeritve RS za ravnanje z odpadki, 1996, Poročevalec DZ XXII/36, Ljubljana, s. 45-94

Strukturni kazalniki-prva statistična objava, 2004, Statistični urad RS, Ljubljana, s. 3
Špes M., 2000, Geografske značilnosti pokrajinsko ranljivih območij v Sloveniji,
Geographica Slovenica 33/I, Ljubljana, str. 9-46
Šterbenk E., Šalej M., Špeh N., Svetina M., 2000, Šaleška dolina-primer izboljšanja
degradirane pokrajine, Naprej k naravi II, Ljubljana. s. 299-318